

ПРИКАЗИ

Мр Тања КЕСИЋ,
Криминалистичко-полицијска академија

Проф. др Милан Жарковић: "КРИВИЧНОПРОЦЕСНИ И КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТИ УВИЂАЈА НА МЕСТУ ДОГАЂАЈА"

Монографија др Милана Жарковића, под насловом "Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту догађаја" представља значајан научни искорак у правцу изучавања института увиђаја. Монографијом је на свеобухватан и систематичан начин обрађена сложена проблематика увиђаја, коју је др Жарковић сагледао са кривичнопроцесног и криминалистичког аспекта, чиме се обезбеђује потпуни увид у овај веома битан институт. Др Жарковић се смело и критички осврнуо на постојећа теоријска и практична схватања увиђаја, полемисао са њима и дао свој допринос у схватању овог института, пре свега увођењем нове, властите класификације субјеката увиђаја. Значајно је напоменути да је др Жарковић спровео и обимна емпиријска истраживања која су му помогла да, уз бројна теоријска промишљања на тему увиђаја, изложи свој критички став по питању криминалистичког, практичног предузимања увиђаја, где акценат ставља на компетентност увиђајног органа и потребу поштовања правила струке која се примењују у спровођењу увиђаја.

Монографија др Жарковића састоји се од увода, два дела, завршног осврта, прегледа литературе и правних извора. У првом делу монографије, под називом "Теоријски аспекти увиђаја" др Жарковић обрађује питање теоријског одржења увиђаја, пружа исцрпан историјски и упоредни приказ увиђаја, бави се субјектима увиђаја и доказном вредности увиђаја. У првом одељку рада, који се може назвати кривичнопроцесним, др Жарковић се бави разматрањем појмовног одржења предмета и циља увиђаја, али и значајним питањем његовог односа са другим кривичнопроцесним и криминалистичким радњама, као што су реконструкција догађаја, криминалистички експеримент и ситуациона вештачења..

У оквиру појмовног одређења увиђаја аутор истиче шест битних елемената којима се у целини одређује овај институт. Први елемент дефиниције увиђаја је опажање чињеница важних за кривични поступак, при чему појам увиђаја не треба оптерећивати начинима на које се опажање обавља. Наиме, др

Жарковић сматра излишним одређивање опажања као непосредног, јер се тиме занемарује област латентних трагова и микрочестица које не могу бити предмет непосредног чулног опажања.

Други елеменат дефиниције увиђаја указује на субјекта који је овлашћен да предузима увиђај. С обзиром да у теорији постоје различита мишљења којима се изражава надлежни орган за вршење увиђаја, др Жарковић сматра да би најадекватнији термин био увиђајни орган који опажа чињенице важне за кривични поступак.

Трећи елеменат који одражава суштину појмовног одређења увиђаја је његова правна природа, којом се увиђај одређује као радња доказивања. Увиђај је уређен одговарајућим одредбама процесног законодавства, чиме је регулисан материјални услов и надлежност за његово предузимање, право присуствовања увиђају и питање документовања резултата до којих се увиђајем дошло. Др Жарковић сматра да ова одредница увиђаја представља потврду да се увиђај може предузимати у свим стадијумима кривичног поступка, те да је излишно при дефинисању увиђаја потенцирати могућност његовог предузимања у преткривичном и кривичном поступку.

Имајући у виду претходне одреднице увиђаја, др Жарковић, као следеће његово битно обележје одређује стручност у обради чињеница важних за кривични поступак. Оваквим схватањем др Жарковић се саглашава са појединим теоријским схватањима која карактер увиђај оцењују сличним са научним истраживањем, са циљем да се открије спорно постојање и садржај стварног доказа, провери његова аутентичност и склад са другим материјалним доказима, све до границе која би значила прелаз на вештачење.

Следећа битна одредница појмовног одређења увиђаја јесте мисаона анализа чињеница важних за кривични поступак. Наиме, за време предузимања увиђаја опажају се бројне и веома различите чињенице, при чему се, сходно оцени о њиховом значају за разјашњење конкретног догађаја, анализи подвргавају само неке. Због тога увиђајни орган мора најпре у свом мишљењу да одвоји примарно од споредног у циљу остварења сврхе увиђаја.

Последњи, али не мање битан елеменат увиђаја је документовање чињеница важних за кривични поступак. Др Жарковић истиче да је састављање увиђајне документације, помоћу које се бележе криминалистички релевантне информације које су несумњиво утврђене, а за које увиђајни орган претпоставља да су од значаја за разјашњење догађаја поводом ког се врши увиђај. Као елементе увиђајне документације др Жарковић наводи: записник о увиђају, скицу лица места, ситуациони план, фотодокументацију и остале прилоге.

На основу наведених елемената, др Жарковић увиђај одређује као радњу доказивања којом увиђајни орган, уз примену одговарајућих криминалистичких радњи, опажа, мисаоно анализира, стручно обрађује и документује чињенице важне за кривични поступак.

Други одељак монографије обухвата исцрпни историјски и упоредни приказ увиђаја, у којем је др Жарковић представио решења из немачког, француског, руског и аустријског права. Трећи одељак резервисан је за излагање о суб-

БЕЗБЕДНОСТ

јектима увиђаја. У овом делу рада др Жарковић је представио нову, јединствену класификацију субјеката увиђаја, заснивајући је на њиховом функционалном положају приликом предузимања ове радње доказивања. У том смислу, аутор наводи следеће субјекте: увиђајне органе, чланове увиђајне екипе, лица која могу бити предмет увиђаја и лица која имају право да присуствују увиђају.

Увиђајни органи су процесни субјекти који су надлежни за предузимање увиђаја у одређеним фазама поступка. У оквиру њих могуће је разликовати увиђајне органе са примарном надлежношћу за предузимање увиђаја (истражни судија надлежног или нижег суда на чијем подручју је извршено кривично дело, претресно веће првостепеног суда, председник претресног већа или судија члан претресног већа првостепеног суда и веће другостепеног суда не претресу) и увиђајне органе са секундарном надлежношћу (орган унутрашњих послова и истражни судија суда на чијем подручју треба предузети увиђај, или суд који је за подручје више судова одређен за указивање правне помоћи).

Друга група субјеката која учествује у предузимању увиђаја су чланови увиђајне екипе у које спадају: записничар, стручно лице и вештак. Лица над којима се предузима увиђај, као трећа категорија субјеката увиђаја су: осумњичени, окривљени и друга лица над чијом личношћу се може извршити увиђај по општим прописима. Последња категорија субјеката увиђаја су лица која имају право да присуствују увиђају. Њихов круг је одређен одредбама Законика о кривичном поступку, у којима се наводи право тужиоца, оштећеног, окривљеног и браниоца да присуствују вршењу увиђаја у кривичном поступку, с тим да се ова одредба примењује и ако се увиђај предузима пре доношења решења о спровођењу истраге.

У оквиру четвртог одељка др Жарковић говори о доказној вредности увиђаја, кроз општа разматрања о појму доказа и доказној снази увиђаја, уз посебно акцентовање увиђајне документације као доказа, при чему се истиче не само значај записника о увиђају, већ свих других прилога који чине увиђајну документацију. Поред тога, аутор потенцира потребу познавања правила доказивања од стране увиђајног органа, с обзиром да је то први предуслов успешног вршења увиђаја.

Други део монографије др Жарковића посвећен је криминалистичком аспекту увиђаја. У првом одељку који носи назив "Криминалистичка обрада места кривичног догађаја" аутор се бави питањима појмовног одређења и садржаја криминалистичке обраде места догађаја и даје осврт на научну и стручну заснованост криминалистичког поступања на месту кривичног догађаја. У дефинисању криминалистичке обраде места догађаја, аутор полази од схватања које је одређује као систем мера и радњи (опште оперативних и истражних) које се, применом адекватних криминалистичко тактичких и криминалистичко-техничких, али и других научних метода и средстава предузимају на месту кривичног догађаја, у циљу што квалитетнијег очувања и фиксирања затеченог стања, односно утврђивања, што је могуће већег броја поузданих одговора на "златна" питања криминалистике.

У другом одељку др Жарковић разматра питања организационих аспеката вршења увиђаја, бавећи се компетентношћу чланова увиђајне екипе и пружајући приказ праксе вршења увиђаја на територији града Београда до момента ступања на снагу Закона о кривичном поступку. Др Жарковић нагласак ставља на стручност увиђајне екипе доводећи је у директну везу са питањем ефикасног вршења увиђаја. Аутор сматра да интерес државе и потреба њених грађана за квалитетним истраживањем и утврђивањем ситуације кривичног догађаја, односно утврђивање свих релевантних елемената за правилно утврђивање чињеница у кривичном поступку и пресуђење кривичне ствари, могу задовољити само квалитетно обучени и опремљени стручњаци. Стога, закључује да је кадровски потенцијал један од кључних фактора и предуслова успешности у раду и развоју сваке организације и праксе. То подразумева потребу да се избору, обуци и образовању увиђајних органа, а тиме и полицијских кадрова, посвети дужна пажња.

У том смислу, аутор даје преглед упоредних искустава, пре свега САД, као и залагање Интерпола да све државе чланице преиспитају стратегију обављања увиђаја у светлу нових искустава, која произилазе из коришћења материјала за ДНК профилирање (тренинг субјеката који раде на обезбеђењу ДНК доказа, као и њихову акредитацију).

Трећи одељак ове монографије посвећен је представљању криминалистичког поступања на месту кривичног догађаја. У овом одељку аутор говори о криминалистичком поступању по сазнању за кривични догађај, предузимању првих мера и процесних ризика поступања на месту кривичног догађаја, обезбеђењу места кривичног догађаја (дефинисање, заштита и обележавање места кривичног догађаја и поступање са присутним лицима) и прикупљању обавештења на месту кривичног догађаја од различитих категорија лица.

Завршни део монографије омеђен је четвртим одељком који се бави поступањем увиђајне екипе на месту кривичног догађаја, у којем др Жарковић на минциозан и систематичан начин излаже активности увиђајне екипе. Почевши од излагања почетног, прелиминарног увида у ситуацију места кривичног догађаја, преко систематског претраживања места кривичног догађаја, обележавања и маркирања предмета и трагова. Фиксирање ситуације и детаља места кривичног догађаја омогућава даљу стручну анализу догађаја у целини, појединих етапа у његовом току, природе, порекла, механизма настанка и криминалистичког и кривичнопроцесног значаја појединих предмета и трагова и њиховог укупног дејства. Др Жарковић истиче да се за правилно документовање места кривичног догађаја, то јест доказивање онога што се на њему одиграло могу користити различите методе: вербални метод, фотографски метод, видео метод, графички и метод изузимања. У оквиру овог дела рада аутор даје аналитички приказ свих метода уз представљање практичних искустава специјализованих увиђајних екипа СУП Београд у фотографисању и скицирању ситуације места кривичног догађаја.

Најзад, аутор се бави и поступањем са предметима и траговима на месту кривичног догађаја, представљајући појединачну обраду појединих предмета и трагова (методе откривања трагова папиларних линија, трагова стопала, трагова крви и ватреног оружја). Напослетку, дат је приказ заступљености

БЕЗБЕДНОСТ

појединих трагова и предмета пронађених током рада специјализованих увиђајних екипа СУП Београд.

Завршни осврт обележава констатација да реакција друштвене заједнице усмерена на сузбијање криминалитета мора бити не само законски, већ и научно и стручно фундирана и имплементирана од стране пажљиво бираних и високо стручних кадрова. Наиме, компетентност државних органа у чијој је надлежности вршење увиђаја, представља *conditio sine qua non* успешне заштите друштва од криминалитета.

Др Жарковић се залаже за стварање правног оквира формирања и оживотворења праксе адекватнијег избора и обуке потребних кадрова, а потом, и формирања посебних екипа за вршење увиђаја. У њихов састав, поред руководиоца увиђајних екипа (службених лица правне струке - правника и дипломираних правника), као сталне чланове, треба укључити и посебно мултидисциплинарно обучене криминалистичке техничаре, а као повремене, и стручњаке других специјалности (нпр. судскомедицинске, саобраћајне, итд). Сви они морају прихватити и поштовати обавезу перманентног унапређења и актуелизације стечених знања, уз помоћ и под надзором експерата одговарајућих специјалности из образовних или других установа референтних за дату област науке, односно струке. Поред тога, др Жарковић се залаже за изградњу ефикасних механизма евидентирања, анализе и вредновања квалитета њиховог рада.

Монографија проф. др Милана Жарковића "Кривичнопроцесни и криминалистички аспекти увиђаја на месту кривичног догађаја" представља из више разлога значајно и драгоцено штиво. С једне стране, монографија употпуњава и заокружује теоријска знања о увиђају, као комплексном и најзначајнијем институту кривичнопроцесног права и криминалистике. Кроз ову монографију, она су доступна стручној и широј јавности на једном месту. С друге стране, обимно и научно спроведено емпиријско истраживање анализараног института, као и сучељавање са практичним проблемима струке приликом предузимања увиђаја, те давање одговора на спорна питања са којима се у пракси сусрећу увиђајни органи, даје овом раду значај незамењивог приручника, водича, за све који се, било теоријски, а још више практично баве увиђајем.

Посебну вредност овог рада представља аналитичност, прегледност и јасноћа излагања и расуђивања. Писана је јасним и лепим стилем, уз коришћење великог броја иностраних и домаћих библиографских јединица, па може послужити и као подстрек за нова проучавања института увиђаја.